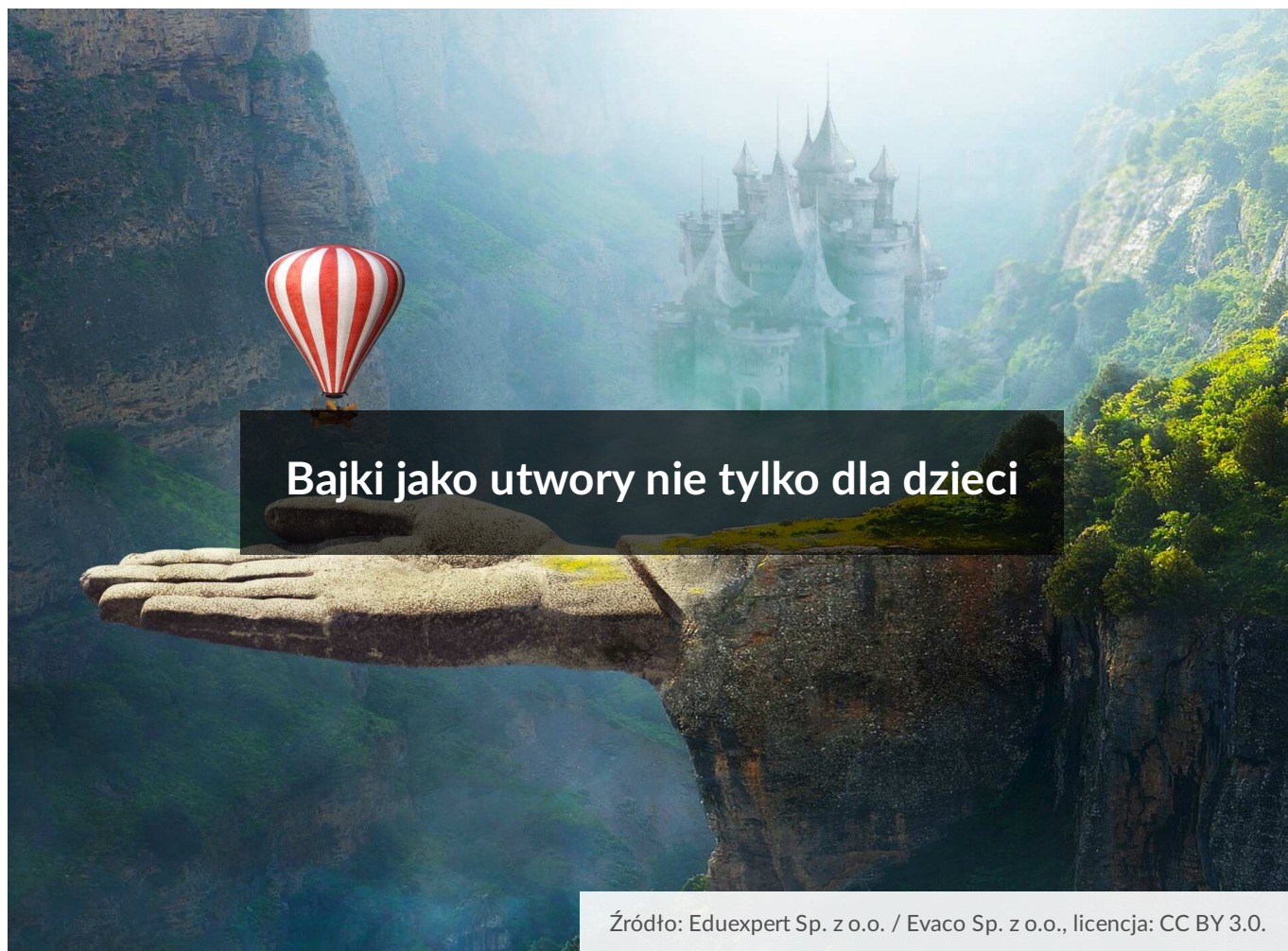




Bajki jako utwory nie tylko dla dzieci



Bajki jako utwory nie tylko dla dzieci

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wstęp

Bajka jest jednym z najstarszych gatunków literackich, wywodzi się z tradycji ludowej wielu narodów. Pierwsze bajki powstawały w państwach starożytnych w Grecji i Rzymie. W Polsce mistrzami tego gatunku byli Ignacy Krasicki, Aleksander Fredro i Adam Mickiewicz, a największą popularnością cieszył się w czasach oświecenia. Bajka to krótki, najczęściej żartobliwy utwór dydaktyczny pisany wierszem. Jej bohaterami są najczęściej zwierzęta, ludzie, rzadziej rośliny lub przedmioty, wyposażone w pewne cechy jednoznaczne i niezmiennie np. lis jest zawsze chytry, a wilk żarłoczny. Najbardziej jest rozpowszechniona forma bajki zwierzęcej, w której pod postaciami zwierząt kryją się cechy ludzkie. Przedstawione zwierzę jest **alegorią** określonych cech, np. lew – siły, zając – płochości, mrówka – pracowitości. Krótkie wydarzenia opowiedziane w bajkach zmierzają do wyraźnego finału, z którego płynie morał, czyli **pouczenie** sformułowane wprost lub wyraźnie zasugerowane. Nieraz morały nawiązują do starych przysłów albo stają się tak ważne, że zaczynają funkcjonować w oderwaniu od tekstów. Kto z nas nie powtarzał za Mickiewiczem, że: *Prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie*? Głównym celem bajki jest uczyć, bawić i wychowywać.

Oprócz wierszowanych form, można spotkać również bajki pisane prozą. To krótkie opowiadania o wyrazistej fabule, które skłaniają do refleksji i szukania odpowiedzi na

nurtujące ludzkość pytania.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nauczysz się

- rozpoznasz cechy bajki i jej budowę;
- dokonasz analizy elementów świata przedstawionego w bajkach;
- streścisz wybrane bajki;
- scharakteryzujesz i ocenisz bohaterów bajek;
- rozpoznasz postawy negatywne i pozytywne w bajkach;
- wskażesz pouczenia płynące z bajek.

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia. Uczeń:

1. rozwija umiejętność słuchania i czytania utworów literackich;
2. rozwija umiejętność wyrażania własnych opinii na temat wysłuchanych utworów;

3. identyfikuje bajkę;
4. omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia w przedstawionych bajkach;
5. charakteryzuje i ocenia bohaterów bajek;
6. prezentuje w wybranej przez siebie formie jedną bajkę;
7. ocenia swoje prezentacje.

BAJKI JAKO UTWORY NIE TYLKO DLA DZIECI – *audiobook*

Rozdziały:

1. Razem jesteśmy silniejsi
2. Pęknięcie w dzbanie
3. Sprzątanie ulicy
4. O pewnej cesarzowej i złotej rybce

Notatka dla prowadzącego



Wskazówka

Wysłuchaj uważnie bajek. Wynotuj cechy prezentowanych bohaterów oraz zastanów się nad pouczeniem płynącym z każdego utworu. Potraktuj bajki jak zagadki, które za pomocą

Bajki jako utwory nie tylko dla dzieci

Rozdział 1

Razem jesteśmy silniejsi

Nagranie zawiera bajkę afrykańską „Wiązka patyków i stary człowiek” Michela Piquemala przedstawiającą mądrość przekazaną synom przez ojca.

Na łożu śmierci starzec wezwał do siebie siedmioro swoich dzieci. Wziął siedem małych patyków, zebrał je w jeden pęk, po czym kazał najstarszemu go złamać. Syn starał się to uczynić, lecz na próżno. Wszystkie dzieci próbowały, ale żadnemu się nie udało. Starzec wziął z powrotem pęk i rozdał każdemu z osobna po jednym patyku. I wtedy każdy mógł bez trudu złamać swoją część wiązki.

Jeśli jesteście rozdzieleni tak jak te kawałki drewna, widzicie, że łatwo można was złamać. Ale kiedy jesteście zjednoczeni, nikt wam nie może nic zrobić. Jeśli porywacie się samotnie na trudne zadanie, nie podołacie mu. Ale jeśli podejmiecie się go wszyscy razem, doprowadzicie je do celu. Tak przemówił starzec! A kiedy zszedł z tego świata, jego dzieci zawsze przypominały sobie jego naukę.

Rozdział 2

Pęknięcie w dzbanie

Nagranie zawiera bajkę filozoficzną Michela Piquemala, przedstawiającą historię dwóch dzbanów.

Pewna stara chińska kobieta miała dwa wielkie dzbany na wodę i nosiła je na drążkach powieszonych na ramionach. Jeden z dzbanów miał pęknięcie, natomiast drugi był bez wady i zawsze utrzymał pełną porcję wody. Po długiej drodze starej kobiety od rzeki do domu, jeden z dzbanów był zawsze do połowy pusty. Całe dwa lata stara kobieta przynosiła do domu jeden dzban wypełniony po brzegi wodą, drugi natomiast do

połowy pusty. Dobry dzban był oczywiście zawsze dumny ze swojego wyczynu. Biedny pęknięty dzban bardzo się wstydził własnej ułomności i trapiło go, że nie potrafi utrzymać wlanej w niego wody. Po dwu latach, które wydawały mu się straszne, rzekł do kobiety: „Bardzo się wstydzę za swoje pęknięcie, gdyż wycieka z niego woda po całej drodze do twojego domu”. Stara kobieta uśmiechnęła się: „Nie zauważyłeś, że po twojej stronie drogi kwitną kwiaty, a po drugiej stronie nie? Zasiałam po twojej stronie nasionka, gdyż wiedziałam o twoim pęknięciu i w ten sposób za każdym razem, gdy wracaliśmy do domu, podlewałeś je. Dzięki temu przez całe dwa lata mogłam zrywać te piękne kwiaty i przyozdabiać nimi stół. Gdybyś taki nie był, to piękno by nie istniało i nie zdobiło naszego domu”.

Rozdział 3

Sprzątanie ulicy

Nagranie zawiera fragment książki Michela Ende pt.: „Momo, czyli osobliwa historia o złodziejach czasu i dziecku, które zwróciło ludziom skradziony im czas”. Beppo, Zamiatacz Ulic, opowiada przyjaciółce Momo o swojej pracy. Czy tylko?

– Widzisz, Momo – mówił na przykład – to jest tak: czasem człowiek ma przed sobą długą ulicę; myśli, że ona jest okropnie długa, że nikt nie poradzi sobie z tą pracą.

Przez chwilę w milczeniu spoglądał przed siebie, potem ciągnął:

– Wtedy człowiek zaczyna się śpieszyć. I śpieszy się coraz bardziej. Ile razy spojrzy, widzi, że nie ubywa przed nim ulicy. Więc wyęży się, zaczyna się bać, wreszcie nie może złapać tchu i ustaje. A ulica wciąż jeszcze biegnie przed nim. Tak nie można postępować.

Znów się zastanawiał. Potem ciągnął dalej:

– Nie wolno myśleć naraz o całej ulicy, rozumiesz? Trzeba myśleć tylko o następnym kroku, o następnym oddechu, o następnym machnięciu miotłą. I zawsze tylko o następnym.

I znowu zastanawiał się, zanim dodał:

– Wtedy to sprawia przyjemność; to jest ważne, wtedy wykonuje się dobrze swoją pracę. Tak powinno być.

I po dłuższej przerwie mówił:

— Nagle człowiek spostrzega, że krok po kroku zamiótł całą ulicę. Wcale nie zauważył, kiedy to zrobił, i nie stracił tchu.

Kiwnął głową i zakończył:

— To jest ważne.

Rozdział 4

O pewnej cesarzowej i złotej rybce

Przed wami jeszcze jedno spotkanie z fragmentem książki Michaela Ende, pt. „Momo, czyli osobliwa historia o złodziejach czasu i dziecku, które zwróciło ludziom skradziony im czas”. Tym razem bajkę opowie nam Gigi, ale mamy też dla was niespodziankę! W pewnym momencie tekst zostanie przerwany i będziecie musieli go dokończyć. Po tym czasie usłyszycie gong, a po nim prawdziwe zakończenie bajki. Pamiętajcie, żeby na końcu waszej opowieści znalazł się morał.

Cesarzowa Sztrapacja Augustyna prowadziła niezliczone wojny, aby obronić swoje cesarstwo od ataków Dragaczy i Wahaczy. Kiedyś, gdy znów podbiła te ludy, była tak rozgniewana na nie z powodu nieustannych napaści, iż zagroziła wycięciem ich w pień – chyba że król Xaxotraxolus odda jej za karę swoją złotą rybkę. W tych czasach bowiem, proszę państwa, złote rybki nie były jeszcze znane w tym kraju. Cesarzowa Sztrapacja jednak dowiedziała się od pewnego wędrowca, że ów król Xaxotraxolus ma niedużą rybkę, która po wyrośnięciu zamieni się w czyste złoto. Cesarzowa pragnęła więc koniecznie posiść to osobliwe stworzenie. Król Xaxotraxolus śmiał się w kułak. Złotą rybkę, którą istotnie posiadał, ukrył pod swoim łóżkiem. Cesarzowej zaś posłał zamiast niej młodego wieloryba w wazie ozdobionej drogimi kamieniami. Cesarzowa była co prawda trochę zaskoczona wielkością zwierzęcia, bo wyobrażała sobie, że złota rybka jest mniejsza, ale powiedziała sobie: im większa, tym lepiej, bo kiedyś da więcej złota. Wprawdzie niepokoiło ją, że ta złota rybka nie lśni ani trochę złotem, jednak poseł króla Xaxotraxolusa wyjaśnił jej, że rybka zamieni się w złoto dopiero kiedy wyrośnie – nie wcześniej. Konieczne jest zatem, aby nie zakłócać niczym jej rozwoju. I królowa zadowolila się tym wyjaśnieniem. Młoda ryba rosła z dnia na dzień i pochłaniała olbrzymie ilości pożywienia. Ale cesarzowa Sztrapacja nie była przecież uboga, więc ryba dostawała tyle, ile mogła strawić, robiła się gruba i tłusta. Wkrótce już waza okazała się dla niej za mała. „Im większa, tym lepiej” – powiedziała znowu cesarzowa i rozkazała przenieść rybę do swojej wanny. Jednakże niewiele czasu minęło, a ryba nie mieściła się już w wannie. Rosła i rosła. Teraz trzeba było przenieść ją do basenu kąpielowego.

Transport jej był dość trudny, bo ryba ważyła już tyle, ile waży wół. Cesarzowa co dzień przesiadywała godzinami na obrzeżu basenu i przyglądała się, jak ryba rośnie. Myślała tylko o mnóstwie złota, bo, jak wiadomo, prowadziła luksusowe życie, więc nigdy nie miała dosyć pieniędzy. „Im większa, tym lepiej” – coraz to mruczała cesarzowa pod nosem. Zdanie to zostało ogłoszone jako ogólna wytyczna i spiżowymi literami wypisane na wszystkich gmachach państwowych. W końcu jednak rybie zrobiło się za ciasno i w cesarskim basenie.

TERAZ PORA NA DALSZY CIĄG BAJKI OPOWIEDZIANEJ PRZEZ WAS. POLICZĘ W MYŚLACH DO 10, A PO TYM CZASIE POPROSZĘ KOGOŚ O DOKOŃCZENIE BAJKI.

GONG PO MINUCIE

POSŁUCHAJMY, JAK NAPRAWDĘ SKOŃCZYŁA SIĘ BAJKA.

Wtedy cesarzowa rozkazała wznieść [...] olbrzymie, okrągłe akwarium, napełnione po brzegi wodą i ryba mogła wreszcie rozprostować się w nim wygodnie.

Teraz cesarzowa raczyła osobiście przesiadywać w dzień i w noc przy akwarium. Obserwowała, czy ryba zamienia się już w złoto. Nie ufała bowiem nikomu – ani swoim niewolnikom, ani krewnym i bała się, że ktoś mógłby ukraść jej rybę. Siedziała więc tam, chudła z lęku i zmartwienia coraz bardziej, ani na chwilę nie przymykała oczu i czuwała nad rybą, która wesoło pluskała w akwarium i ani myślała zamienić się w złoto. Coraz bardziej też cesarzowa zaniedbywała sprawy państwowe. Właśnie na to czekali Dragacze i Wahacze. Pod przewodem króla Xaxotraxolusa podjęli ostatnią kampanię i w mgnieniu oka zajęli całe cesarstwo. Nie spotkali w swym pochodzie ani jednego żołnierza, a ludności i tak było wszystko jedno, kto nią włada. Kiedy cesarzowa Sztrapacja dowiedziała się wreszcie o całej tej sprawie, wykrzyknęła znane słowa: „Biada mi! O, że też...”.

Dokończenia, niestety, historia nam nie przekazała. Pewne natomiast jest, że cesarzowa rzuciła się do akwarium i utonęła obok ryby, która stała się grobem jej wszystkich nadziei.

Król Xaxotraxolus zaś kazał dla uczczenia zwycięstwa zarządzić wieloryba i całą ludność przez tydzień jadła smażone filety. Widzicie więc, państwo, dokąd może prowadzić łatwowierność!

Polecenie 1

Dobierzcie się w siedmioosobowe grupy i odtwórzcie przedstawiony w bajce proces łamania patyków. Ustalcie, kiedy patyki można złamać, a kiedy trudno będzie to zrobić.

Jaką mądrość formułuje ojciec na podstawie obserwacji dotyczącej łamania patyków? Zacytujcie właściwy fragment i zinterpretujcie go.

Polecenie 2

Zilustrujcie historię przedstawioną w bajce. Na czym polegała pożyteczność obydwu dzbanów? Na podstawie tekstu sformułujcie pouczenie.

Polecenie 3

Jak powinno się zamiatać ulice według Beppo Zamiatacza? Czy opowieść o zamykaniu ulic można odnieść do innych działań człowieka? Jakie to będą działania? Co w tej opowieści jest ważne dla ciebie?

Polecenie 4

Wskażcie morał w bajce o cesarzowej i złotej rybce. Czy jest on taki sam, jak morał wymyślonej przez was historii?

Czy ta bajka mogłaby mieć jeszcze inny morał?

Podsumowanie

Bajki kryją w sobie wiele mądrości życiowych, mówią o sprawach ważnych w sposób prosty i obrazowy. Mogą mieć **morał** wyrażony wprost lub zapraszać odbiorcę do sformułowania przesłania płynącego z tekstu. Teksty bajek są **lapidarne** i dzięki temu łatwiej je zapamiętać.

Bajki możemy spotkać w każdej kulturze, np.: polskiej, hinduskiej, chińskiej, uzbeckiej, niemieckiej. Wyrażają one **uniwersalne** prawdy, ważne dla każdej zbiorowości.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Praca domowa

Zadanie 1.

Napisz streszczenie wybranej bajki.

Zadanie 2.

Określ cechy typowe dla bajki i zilustruj je wybranymi przykładami z tekstów.

PRACA DOMOWA – ZAŁĄCZNIK 1

Określ cechy typowe dla bajki i zilustruj je wybranymi przykładami z tekstów.

CECHA BAJKI	PRZYKŁAD Z TEKSTU

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Zadanie 3.

Na podstawie zamieszczonych ilustracji napisz swoją bajkę. Pamiętaj, żeby tekst zawierał wszystkie elementy typowe dla bajki jako gatunku literackiego.

PRACA DOMOWA – ZAŁĄCZNIK 2

Na podstawie zamieszczonych ilustracji napisz swoją bajkę. Pamiętaj, żeby tekst zawierał wszystkie elementy typowe dla bajki jako gatunku literackiego.

[illegible]

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Praca domowa 2

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0 Plik PDF, wielkość 640 KB.

Ćwiczenia

Wskazówka

W przypadku braku możliwości rozwiązania zadania z klawiatury lub trudności z odczytem przez czytnik ekranu skorzystaj z innej wersji zadania.

Ćwiczenie 1

Spośród zaproponowanych odpowiedzi wybierz właściwą.

1. Łamanie patyków w bajce *Wiązka patyków i stary człowiek* oznacza: .

2. Z bajki afrykańskiej wynika, że: .

3. Według ojca wartości, które zapewniają szczęście, to: .

ludzie powinni w trudnych sytuacjach wzajemnie się wspierać

solidarność, uczciwość, odwaga

czynności magiczne

w rodzinie powinno się rozmawiać o ważnych sprawach

przygotowanie synów na polowanie

w grupie łatwiej jest przekonać innych do swoich poglądów

pokonanie człowieka przez przeciwności losu

człowieka można pokonać tylko, jeśli sam się podda

niszczenie niepotrzebnych strzał

odwaga, zgoda, dyscyplina

zgoda, pomoc innemu, solidarność

posłuszeństwo, pokora, zgoda

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 4

Uzupełnij lukę w zdaniu: Z bajki o dwóch dzbanach wynika, że:

☐ nie wszyscy są potrzebni

☐ piękno jest w każdym człowieku

☐ życie każdego ma wartość i sens

☐ trzeba dążyć do doskonałości

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 6

Zdecyduj, które twierdzenia dotyczące bajki o zamykaniu ulic są prawdziwe, a które fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Zamykanie ulic oznacza bezowocną pracę człowieka.	☐	☐
W życiu ważne jest planowanie działań.	☐	☐
Stawianie sobie małych celów pozwala osiągnąć wielki cel.	☐	☐
Stawianie sobie małych celów nie pozwala osiągnąć wielkiego celu.	☐	☐
Powierzone obowiązki trzeba wykonywać szybko.	☐	☐

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

[Inna wersja zadania](#)

Ćwiczenie 8

Uporządkuj wydarzenia z bajki o cesarzowej i złotej rybce zgodnie z chronologią.

Sztrapacja pochłonięta pilnowaniem ryby zaniedbuje sprawy państwowe.



Cesarzowa grozi podbitym ludom.



Wielorybowi robi się ciasno w basenie.



Posel wyjaśnia cesarzowej, że rybka zamieni się w złoto, kiedy urośnie.



Cesarzowa rzuca się do akwarium i tonie.



Wieloryb rośnie w zastraszającym tempie.



Król Xaxotraxolus podbija państwo cesarzowej Sztrapacji.



Cesarzowa nakazuje zbudować olbrzymie akwarium.



Król Xaxotraxolus dla uczczenia zwycięstwa rozkazuje zarżnąć wieloryba i sporządzić z niego smażone filety dla poddanych.



Cesarzowa pilnuje daru króla Xaxotraxolusa.



Cesarzowa Sztrapacja podbija ludy Wahaczy i Drgaczy.



Król Xaxotraxolus ofiarowuje cesarzowej Sztrapacji zamiast złotej rybki wieloryba.



Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Słowniczek

alegoria

(gr. *allegoria* – mówię w przenośni, obrazowo) postać, motyw, fabuła mająca poza znaczeniem dosłownym stały, jedyny, umowny sens przenośny np. lis jest przebiegły, osioł uparty

bajka

krótki utwór, w którym przedstawieni bohaterowie i zdarzenia mają służyć pouczeniu

kontrast

(fr. *contraste*) sprzeczność, przeciwieństwo między przedstawionymi zjawiskami, przedmiotami

lapidarny

(łac. *lapidarius* – odnoszący się do kamieni) zwięzły, dosadny, krótki, wyrazisty, treściwy

Michael Ende

(1929–1995) pisarz niemiecki. Autor wielu utworów dla dzieci. Najślynniejsze z nich to *Momo, czyli osobliwa historia o złodziejach czasu i dziecku, które zwróciło ludziom skradziony im czas*, *Niekończąca się historia*, *Kuba Guzik i maszynista Łukasz*, *Kuba Guzik*

i *Dzika Trzynastka*. Utwory literackie Michaela Endego zostały przetłumaczone na ponad 40 języków. W 1981 pisarz otrzymał Nagrodę Janusza Korczaka (przyznawaną przez Międzynarodową Unię na Rzecz Książki dla Młodzieży), a rok później została przyznana mu międzynarodowa nagroda Lorenzo il Magnifico

morat

(łac. *moralis* – dotyczący obyczajów) końcowy, pouczający wniosek, który można wyciągnąć z jakiegoś wydarzenia lub sytuacji, tłumaczący sens opisanych w utworze literackim wydarzeń

pouczenie

wskazówka dotycząca postępowania, mająca często charakter upomnienia

uniwersalny

(łac. *universalis* – powszechny, ogólny), ponadczasowy, aktualny, dający się zastosować do różnych celów

Powrót do e-podręcznika

E-podręcznik „Piąta strona świata”

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/221804/v/latest/t/student-canon>

94. Co wiesz o bajkach?

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/221804/v/latest/t/student-canon/m/j0000008I5B5v22>